

**PAMIĘTNIKI BEZROBOTNYCH
W ZBIORACH INSTYTUTU GOSPODARSTWA SPOŁECZNEGO:
HISTORIA, CHARAKTERYSTYKA I POTENCJAŁ BADAWCZY***

Przedstawiamy tu wycinek działalności Instytutu Gospodarstwa Społecznego Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie (IGS) związanej z badaniami pamiętników. IGS ma w tym względzie długą tradycję, zainicjowaną działaniami Ludwika Krzywickiego, założyciela i pierwszego dyrektora Instytutu. Rozpoczynamy od ogólnego zarysowania spektrum działań badawczych w odniesieniu do źródeł pamiętnikarskich. W pierwszej kolejności przedstawiamy zatem konkursy organizowane przez IGS oraz efekty tych prac, aby dalej skoncentrować się wyłącznie na pamiętnikach osób bezrobotnych.

POLSKA TRADYCJA PAMIĘTNIKARSKA

Materiały pamiętnikarskie mogą mieć zarówno charakter danych zastanych, jak i wywołanych. W pierwszym wypadku mamy na myśli głównie sytuację, w której wykorzystywany do badania pamiętnik lub jego fragment został napisany wcześniej, w sytuacji nie zainicjowanej przez osobę prowadzącą badanie. Szczególnie osoby twórcze, pisarze i artyści czy działacze polityczni zwykli prowadzić pamiętniki/dzienniki, które mogą służyć

---

* Artykuł powstał w ramach projektu NCN 2016/21/B/HS5/03198 pt. „Pamiętniki bezrobotnych. Doświadczenie bezrobocia i trajektorie wykluczenia z perspektywy polityki społecznej i socjologii”.

badaczom różnych specjalności jako materiał do późniejszych analiz (Dunin-Wąsowicz 1974; Budzyński 1997; Czermińska 2000; Maynes, Pierce, Laslett 2008; Munro Hendry 2010; Szulakiewicz 2013). Tak zdefiniowanym materiałom zastanym należy przeciwstawić dane wywołane, czyli pamiętniki, które nadesłano na zorganizowany w tym celu konkurs. Inicjatorem tej metody pozyskiwania danych był w Polsce i na świecie Florian Znaniecki, który w 1921 roku ogłosił skierowany do pracowników fizycznych konkurs na opisanie własnego życiorysu (Jakubczak 1989, s. 259–60; Kwilecki 2011, s. 323). Przed wojną spośród 149 nadesłanych prac zdołano opublikować dwa nagrodzone pamiętniki: Berkana (1924) i Wojciechowskiego (1930). Pamiętnik Wojciechowskiego doczekał się dwutomowej kontynuacji i stał się pierwszym przypadkiem kompleksowego badania biograficznego (zob. Wojciechowski 1971; Kwilecki 2011, s. 321). Znaniecki, co prawda, wydał wcześniej razem z Thomasem *Chłopa polskiego w Europie i Ameryce*, a jeden z tomów dzieła zawierał pamiętnik Władysława Wiśniewskiego, emigranta spod Koła. Nie był to jednak pamiętnik uzyskany w drodze konkursu, lecz napisany na zlecenie badacza. Znaniecki niewątpliwie przyczynił się do wzrostu popularności pamiętników jako cennego źródła badania życia społecznego (Znaniecki 1970). Zaczęto je nawet postrzegać jako świadectwa historyczne oraz literaturę (Jakubczak 1989, s. 267; Kwilecki 2011, s. 325–26).

W okresie międzywojennym konkursy organizowały placówki naukowe, takie jak Instytut Gospodarstwa Społecznego w Warszawie, Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach (o zarządzaniu w gospodarstwach karłowatych), Instytut Socjologii Wsi Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie (o wiejskich działaczach społecznych), Szkoła Nauk Społecznych Towarzystwa Uniwersytetów Robotniczych w Krakowie (o kulturze proletariatu i samokształceniu), Państwowy Instytut Kultury Wsi w Warszawie (o młodzieży wiejskiej oraz absolwentach uniwersytetów ludowych), Zakład Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie (o lekarzach), Instytut Pracy Samorządu Terytorialnego w Warszawie (o rolnikach, działaczach samorządowych), Polski Instytut Socjologiczny w Poznaniu (o bezrobotnych; Ślązakach), Żydowski Instytut Naukowy w Warszawie (o młodzieży żydowskiej), Instytut Pedagogiczny Związku Nauczycielskiego Polskiego w Warszawie (o nauczycielach) (zob. Kwilecki 2011, s. 326). W tym czasie w około dwudziestu konkursów uzyskano ponad cztery tysiące wspomnień, w PRL-u zaś w 1600 konkursach blisko pięćset tysięcy dokumentów osobistych (Jakubczak 1966, 1989, s. 260; Kwilecki 2011, s. 327). Część tego bardzo obszernego zbioru można wysledzić w dwóch pracach. Pierwsza to *Bibliografia pamiętników polskich*

i Polski dotyczących (Maliszewski 1928), obejmująca pięć tysięcy pozycji. Druga — *Bibliografia pamiętników polskich do 1964 r.* (Skrzypek 1976), rozszerzająca istniejący zbiór o dziesięć tysięcy publikacji (Jakubczak 1989, s. 259–60). Wiele pamiętników pozyskanych w konkursach trafiło do Towarzystwa Przyjaciół Pamiętnikarstwa oraz podległego mu Centrum Pamiętnikarstwa Polskiego, którego niestety nie oszczędziła transformacyjna zawierucha. Sporo dokumentów uległo wówczas zniszczeniu, a zaledwie niewielka część z ocalonych trafiła w do Archiwum Akt Nowych. Informacji dotyczących pamiętników jako źródeł zastanych można szukać w opracowaniu Biblioteki Narodowej na temat rękopisów (Kamolowa, Sieniatycka 1998), w pracach zorientowanych regionalnie (Ceglarek 1989) oraz innych zbiorach (Jakubczak 1998).

PAMIĘTNIKI INSTYTUTU GOSPODARSTWA SPOŁECZNEGO

Wielu badaczy wskazuje na rolę Ludwika Krzywickiego oraz Instytutu Gospodarstwa Społecznego w propagowaniu badań pamiętnikarskich oraz na stosowany tam szczególny wariant badań, które polegały na zestawianiu dokumentów osobistych z ankietami oraz badaniami terenowymi (Jakubczak 1989; Szatur-Jaworska 2001; Sułek 2007; Kwilecki 2011). Pierwsze organizowane przez ten instytut konkursy nadały ton przyszłym badaniom, koncentrując się na palących wówczas problemach kilku głównych grup społecznych — bezrobotnych, chłopów oraz emigrantów. Początkiem nowego kierunku badań był konkurs na pamiętniki nauczycieli, które opublikowano w dwutomowym wydawnictwie (Będowski 2006).

Pierwszy konkurs tego rodzaju dotyczył pamiętników bezrobotnych. Wpłynęło 774 zgłoszeń, z których opublikowano 57 życiorysów (Krzywicki 1933). W 1967 roku wznowiono to wydawnictwo (Andrzejewski i in. 1967a), dodając drugi tom (Andrzejewski i in. 1967b), składający się z części „Pamiętnikarze po latach” (18 pamiętników) oraz „Pamiętniki w świetle prasy”. Ostatnia część zawierała przedruki notatek prasowych oraz recenzji z gazet i czasopism. W 2001 roku kolejny konkurs przeprowadził Andrzej Budzyński, a spośród 1635 zakwalifikowanych prac wydano wówczas aż 142 pamiętniki w ośmiu tomach (2003–2008). Ostatnia kontynuacja pamiętników bezrobotnych miała miejsce w 2017 roku — wpłynęło około 380 prac, których publikacja jest planowana na 2019 rok.

Jeśli chodzi o pamiętniki chłopów, to plon konkursu w latach 1935–1936 wydano w dwóch tomach — 61 życiorysów z 498 zgłoszeń (Krzywicki 1935; zob. też Szatur-Jaworska 2001, s. 88). Kolejny cykl wydawniczy — na bazie konkursu, który dotyczył doświadczenia emigracji — prze-

rwała wojna. W 1939 roku wydano jeszcze 37 pamiętników pochodzących z Francji (Krzywicki 1939b) oraz 27 z Ameryki Południowej (Krzywicki 1939a), a dopiero po wojnie wspomnienia 16 pamiętnikarzy z Kanady (Andrzejewski 1971) oraz 51 ze Stanów Zjednoczonych (Andrzejewski 1977). W latach sześćdziesiątych przeprowadzono konkurs na pamiętniki młodzieży wiejskiej, w wyniku którego do 1980 roku ukazało się dziewięć tomów prac (Chałasiński 1964). W latach dziewięćdziesiątych kontynuowano wątek wiejski oraz emigracyjny. Pamiętniki chłopów opublikowano w piętnastu tomach w latach 1996–2004 (Budzyński, Gmitruk 1996), a serię emigracyjną w pięciu tomach tematycznych: *Drogi na emigrację* (Budzyński 1993), *Zesłańczym szlakiem* (Kostrowicka 1994), *Wspomnienia kombatan-tów* (Kostrowicka 1997), *Kariery zawodowe emigrantów* (Kostrowicka 1995), *Losy dzieci i młodzieży* (Kostrowicka 1999), oraz osobno wydano *Pamiętniki Polaków na Litwie* (Budzyński 1998) i dwutomowe *Pamiętniki Polaków na Wschodzie: Białoruś, Ukraina, Kazachstan* (Budzyński 2006).

O PAMIĘTNIKACH BEZROBOTNYCH IGS-U

Czasy wielkiego kryzysu na całym świecie skutkowały masowymi zwolnieniami z pracy. W Europie w 1929 roku bez pracy pozostawało dziesięć milionów ludzi, w Polsce w 1933 roku milion, a bezrobocie rejestrowane wynosiło 43% (Sułek 2007, s. 6). Związane z tym poczucie dziejowej przemiany, powodowane złudną nadzieją wzrostu świadomości klasowej, bunt proletariatusy oraz świadomość konieczności rozwiązania palącego problemu społecznego stały się impulsem do podjęcia zakrojonych na szeroką skalę badań na temat bezrobocia. W 1933 roku wydane zostało nie tylko pierwsze studium przypadku tego problemu, klasyczne dzieło *Bezrobotni Marienthalu*, ale także zbiór relacji polskich bezrobotnych, wspomniane już *Pamiętniki bezrobotnych* (Krzywicki 1933). Już w rok później w Wielkiej Brytanii wyszły inspirowane europejskimi badaniami *Memoirs of the Unemployed*. Badania te miały ze sobą wiele wspólnego, jak twierdzi Antoni Sułek (2007), wskazując na bliźniacze inspiracje oraz konkluzje. Potwierdzenie tych związków można znaleźć w opartym na materiale pamiętnikarskim artykule z 1935 roku na temat konsekwencji bezrobocia dla zdrowia psychicznego, napisanym wspólnie przez Lazarsfelda, współtwórcę austriackich badań, oraz polskiego psychologa Zawadzkiego (Zawadzki, Lazarsfeld 1993).

Pamiętniki z lat trzydziestych są świadectwem innowacyjnego podejścia do badania problematyki bezrobocia, które polegało na oddaniu głosu osobom bezpośrednio zainteresowanym, stanowią też niezwykle cieka-

wy i wciąż relatywnie mało wykorzystany materiał badawczy pozwalający na prześledzenie dewastujących skutków bezrobocia na poziomie jednostkowym, rodzinnym i społecznym, a także na rozpoznanie mechanizmów oddziaływania polityk publicznych na rzecz ograniczania tego zjawiska. Niestety większości materiałów z pierwszego konkursu nie udało się w odpowiednim czasie zarchiwizować i uległy zagubieniu lub zniszczeniu. Inna jest sytuacja plonu drugiego konkursu. Pamiętniki te, najczęściej napisane ręcznie, wciąż czekają na opracowanie i digitalizację. Dodajmy, że opublikowano mniej niż 10% tego zasobu. Z kolei materiały z ostatniego konkursu w znaczącej części są pisane na komputerze, bardzo często nadsyłane także drogą elektroniczną, co w oczywisty sposób zwiększa możliwości dostępu i wykorzystania ich w pracy naukowej.

Wartość zastosowania metody pamiętnikarskiej do problematyki bezrobocia wzrasta, jeśli wziąć pod uwagę fakt, że przedsięwzięcie Krzywickiego z lat trzydziestych było początkiem cyklu badań pamiętnikarskich realizowanych przez IGS. Kolejna edycja na przełomie wieków pozwoliła uchwycić i opisać konsekwencje bezrobocia będącego pokłosiem transformacji ustrojowej. Na konkurs wpłynęło 1635 pamiętników, z których jedynie niewielka część (8 tomów — 142 prace) doczekała się publikacji, a pozostałe wciąż czekają na archiwizację i udostępnienie badaczom. Wśród autorów były zarówno osoby bezrobotne od wczesnych lat dziewięćdziesiątych, które utraciły pracę na skutek przemian ustrojowych, ale też relatywnie niedawne ofiary gospodarki wolnorynkowej. Naszym zdaniem jest to jeden z najlepszych i jednocześnie najmniej wykorzystanych dokumentów na temat polskiej transformacji. Był to też konkurs pamiętnikarski o najliczniejszym odzewie, który pozwolił zgromadzić najbardziej różnorodne wypowiedzi. O ile wśród w pierwszych pamiętnikarzy dominowali mężczyźni, choćby ze względu na umiejętność pisania i samą możliwość uczestnictwa w konkursie, a w najnowszym mieszkańcy miast z wyższym wykształceniem, to konkurs z przełomu wieków skutkował pełnym spektrum wypowiedzi, jeśli chodzi o płeć, wykształcenie oraz miejsce zamieszkania.

Konkurs z 2017 roku, który wciąż znajduje się w fazie opracowywania wyników, był ogłaszany w zupełnie innej sytuacji na rynku pracy — najniższa od lat była stopa bezrobocia rejestrowanego (6,6% w grudniu 2017 r.) i relatywnie dobra koniunktura gospodarcza. Wpłynęło około 370 prac, choć nie wszystkie spełniały wymagania konkursowe, a w dwóch przypadkach autorzy poprosili o wycofanie materiałów, gdy dowiedzieli się, że nie zdobyli nagrody. Wśród analizowanych materiałów relatywnie więcej było rozważań o własnych przeżyciach i doznaniach, więcej było też pamięt-

ników, w których została opisana utrata pracy niezwiązana z dosyć oczywistymi czynnikami, jak upadek największego lokalnego pracodawcy czy bezrobocie strukturalne. Istotnym elementem wypowiedzi była za to kondycja psychiczna pamiętnikarzy oraz negatywny wpływ rodziny i bliskich, którzy nie zawsze są elementem wspierającym, ale raczej generują poczucie winy, spadek nastroju i pogłębienie wykluczenia społecznego. Autorzy byli zmuszeni w większym zakresie tłumaczyć się z bezrobocia i nie przyjmowali tego stanu jako czegoś oczywistego i powszechnego, jak pamiętnikarze we wcześniejszych edycjach. Nowość metodologiczną w tym konkursie stanowią studia przypadków w gospodarstwach domowych wybranych respondentów. Pozwalają one na porównanie narracji pamiętnikarzy z obserwacjami badaczy oraz pogłębioną ocenę lokalnych sieci wsparcia.

*

Materiały pamiętnikarskie to jedno z ciekawszych, bardziej wszechstronnych i, jak się wydaje, relatywnie niedocenianych źródeł badawczych, o czym świadczy niewielka, żeby nie powiedzieć skąpa, liczba opracowań naukowych (Zawadzka 2007; Knap, Piłat 2010; Miś 2012; Oliwa-Cieślińska 2013; Tarkowska 2016). Główne tematy badawcze, które można odnaleźć w pamiętnikach bezrobotnych, są bez wątpienia powiązane z problematyką bezrobocia oraz ubóstwa. Pamiętniki pozwalają z jednej strony uchwycić szerszy kontekst wpływu utraty/braku pracy na życie codzienne, relacje rodzinne i społeczne badanych, a z drugiej — z poziomu *street level bureaucracy*, czyli biurokracji pierwszego kontaktu (Bergen, While 2005; Lipsky 2010; Sztandar-Sztanderska 2017) — analizować praktyczny wymiar polityk rynku pracy (czy szerzej: polityki społecznej), a tym samym lepiej ocenić wdrażanie określonych programów publicznych. W ramie wyznaczonej przez tytułowy temat można odnaleźć mnogość interesujących psychologów, socjologów czy etnologów wątków, takich jak problemy sprawczości, strategii i form adaptacji, organizacji życia codziennego, architektury tożsamości, zdrowia fizycznego i psychicznego, przestrzeni i materialności, roli instytucji publicznych, religii czy polityczności. Przykłady te nie oddają bogactwa danych płynących z materiału pamiętnikarskiego, pozwala on bowiem na wgląd w bardzo różne obszary życia społecznego, decyzję o wyborze określonego problemu oddając wyobraźni badaczy.

O potencjale badań pamiętnikarskich IGS-u nie świadczy jednak, naszym zdaniem, sam fakt organizowania konkursów na pamiętniki, ale ich cykliczność. Pozwala na przykład na prześledzenie w czasie konsekwencji

bezrobocia dla jednostki i jej rodziny, sposobów przełamywania trajektorii upadku i powrotu na rynek pracy oraz na długofalową ocenę działalności instytucji publicznych. Może to stanowić cenne uzupełnienie analiz z zakresu polityki publicznej dotyczących legislacji bądź jej efektów i pozwala na wskazanie elementów stojących za porażką bądź sukcesem poszczególnych rozwiązań.

Ogromnym zaniedbaniem jest to, że mimo możliwości takie analizy nie są w zasadzie prowadzone¹, co bez wątpienia wiąże się z problemami w zakresie archiwizacji i digitalizacji zbiorów, zachowania zasad poufności danych wrażliwych i anonimizacji poszczególnych pamiętników, bez czego dostęp do najciekawszych materiałów niestety wciąż jest ograniczony. Dotyczy to nie tylko zbiorów IGS-u, ale ma charakter dosyć powszechny i odnosi się do wielu materiałów z prowadzonych w przeszłości badań jakościowych. Stan ten skłania do refleksji nad potrzebą systemowego rozwiązania, a inspiracje i wzory mamy szansę czerpać z innych krajów, na przykład z Wielkiej Brytanii. Jednak dopóki nie zostanie ono przyjęte, zmuszeni jesteśmy do korzystania z wielu rozproszonych, często prywatnych archiwów.

BIBLIOGRAFIA

- Andrzejewski Adam i in. (red.), 1967a, *Pamiętniki bezrobotnych*, t. 1, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Andrzejewski Adam i in. (red.), 1967b, *Pamiętniki bezrobotnych*, t. 2: *Pamiętnikarze po latach. Pamiętniki w świetle prasy*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Andrzejewski Adam (red.), 1971, *Pamiętniki emigrantów: Kanada. Nr 1–16*, Książka i Wiedza, Warszawa.
- Andrzejewski Adam (red.), 1977, *Pamiętniki emigrantów: Stany Zjednoczone, nr 1–27*. Książka i Wiedza, Warszawa.
- Beales Hugh Lancelot, Lambert Richard Stanton, 1934, *Memoirs of the Unemployed*, Victor Gollancz, London.
- Bergen Ann, While Alison, 2005, "Implementation Deficit" and "Street-level Bureaucracy": Policy, Practice and Change in the Development of Community Nursing Issues, „Health and Social Care in the Community”, nr 1.
- Berkan Władysław, 1924, *Życiorys własny*, Fiszer i Majewski, Poznań.
- Błądowski Piotr (red.), 2006, *Moja praca nauczycielska — wczoraj, dziś i jutro: prace nagrodzone i wyróżnione w konkursie na pamiętniki nauczycieli*, t. 1, Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP, Kielce.
- Budzyński Andrzej (red.), 1993, *Drogi na emigrację: fragmenty pamiętników emigrantów nadesłanych na konkurs IGS SGH*, Instytut Gospodarstwa Społecznego SGH, Warszawa.

---

¹ Pierwszą taką próbą będą publikacje związane z obecnie trwającym konkursem.

- Budzyński Andrzej, 1997, *Pamiętnikarstwo jako metoda badania rzeczywistości społecznej*, „Biuletyn IGS”, nr 1–4.
- Budzyński Andrzej (red.), 1998, *Pamiętniki polaków na Litwie 1945–1995 — losy pokoleń: materiały konkursowe*, Instytut Gospodarstwa Społecznego Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa.
- Budzyński Andrzej (red.), 2003, *Pamiętniki bezrobotnych. Materiały konkursowe. Prace nagrodzone*, t. 1, SGH Oficyna Wydawnicza, Warszawa.
- Budzyński Andrzej (red.), 2006, *Pamiętniki Polaków na Wschodzie: Białoruś, Ukraina, Kazachstan*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Instytut Gospodarstwa Społecznego, Warszawa.
- Budzyński Andrzej, Gmitruk Janusz (red.), 1996, *Pamiętniki nowego pokolenia chłopów polskich: materiały konkursowe*, Aral-Dimax, Warszawa.
- Ceglarek Wanda Krystyna, 1989, *Bibliografia pamiętników wielkopolskich: 1919–1983*, WKiS UW, Poznań.
- Chałasiński Józef (red.), 1964, *Młode pokolenie wsi Polski Ludowej. Pamiętniki i studia*, t. 1: *Awans pokolenia*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa.
- Czermińska Małgorzata, 2000, *Autobiograficzny trójkąt: świadectwo, wyznanie i wyzwanie*, Universitas, Kraków.
- Dunin-Wąsowicz Krzysztof, 1974, „Pamiętnikarstwo Polskie”, „Dzieje Najnowsze”, nr 6.
- Jakubczak Franciszek, 1966, *Konkursy na pamiętniki w Polsce 1921–1966: zestawienie wstępne*, Komitet Badań nad Kulturą Współczesną Polskiej Akademii Nauk, Warszawa.
- Jakubczak Franciszek, 1989, *Zasoby pamiętników. Zasady i zakres ich użytkowania*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, nr 2.
- Jakubczak Franciszek, 1998, *Zbiory oraz placówki pamiętnikarstwa polskiego i polonijnego*, „Nauka”, nr 3.
- Kamolowa Danuta, Sieniatycka Teresa, 1998, *Pamiętniki i relacje w zbiorach rękopiśmiennych Biblioteki Narodowej*, Biblioteka Narodowa, Warszawa.
- Knap Julia, Piłat Robert, 2010, *Stosunek do przyszłości na przykładzie „Pamiętników bezrobotnych” (lata 1999–2001)*, „Kultura i Społeczeństwo”, nr 3.
- Kostrowicka Irena (red.), 1994, *Zesłańcym szlakiem: fragmenty pamiętników emigrantów nadesłanych na konkurs IGS SGH*, Instytut Gospodarstwa Społecznego SGH, Warszawa.
- Kostrowicka Irena (red.), 1995, *Kariery zawodowe: fragmenty pamiętników emigrantów nadesłanych na konkurs IGS SHG*, Instytut Gospodarstwa Społecznego Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa.
- Kostrowicka Irena (red.), 1997, *Wspomnienia kombatantów: fragmenty pamiętników emigrantów nadesłanych na konkurs IGS SGH*, Instytut Gospodarstwa Społecznego Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa.
- Kostrowicka Irena (red.), 1999, *Losy dzieci i młodzieży: fragmenty pamiętników emigrantów nadesłanych na konkurs IGS SGH*, Instytut Gospodarstwa Społecznego Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa.
- Krzywicki Ludwik (red.), 1933, *Pamiętniki bezrobotnych: nr 1–57*, Instytut Gospodarstwa Społecznego, Warszawa.
- Krzywicki Ludwik (red.), 1935, *Pamiętniki chłopów: nr 1–51*, Instytut Gospodarstwa Społecznego, Warszawa.
- Krzywicki Ludwik (red.), 1939a, *Pamiętniki emigrantów: Ameryka Południowa. Nr 1–27*, Instytut Gospodarstwa Społecznego, Warszawa.

- Krzywicki Ludwik (red.), 1939b, *Pamiętniki emigrantów: Francja. Nr 1–37*, Instytut Gospodarstwa Społecznego, Warszawa.
- Kwilecki Andrzej, 2011, *Pionierskie przedsięwzięcia badawcze poznańskiej socjologii 1921–1922: konkurs na życiorys własny pracownika fizycznego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, nr 2.
- Lipsky Michael, 2010, *Street-level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Services*, Russell Sage Foundation, New York.
- Maliszewski Edward, 1928, *Bibliografia pamiętników polskich i Polski dotyczących*, Towarzystwo Miłośników Historji, Warszawa.
- Maynes Mary J., Pierce Jennifer L., Laslett Barbara, 2008, *Telling Stories: The Use of Personal Narratives in the Social Sciences and History*, Cornell University Press, Ithaca.
- Miś Lucjan, 2012, *Unemployed People in Malopolska Voivodeship—Past and Present of the Social Problem in Light of Personal and Official Documents*, „Studia Humanistyczne AGH”, nr 4.
- Munro Hendry Petra, 2010, *Narrative as Inquiry*, „The Journal of Educational Research”, nr 103.
- Oliwa-Ciesielska Monika, 2013, *W poszukiwaniu kultury ubóstwa*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im Adama Mickiewicza, Poznań.
- Skrzypek Józef, 1976, *Bibliografia pamiętników polskich do 1964 r.*, Ossolineum, Wrocław.
- Sułek Antoni, 2007, *The Marienthal 1931/1932 Study and Contemporary Studies on Unemployment in Poland*, „Polish Sociological Review”, nr 1.
- Szatur-Jaworska Barbara, 2001, *Analiza pamiętników jako metoda badawcza w nauce o polityce społecznej*, „Problemy Polityki Społecznej: Studia i Dyskusje”, nr 3.
- Sztandar-Sztanderska Karolina, 2017, *Obywatel spotyka państwo. O urzędzie pracy jako biurokracji pierwszego kontaktu*, Scholar, Warszawa.
- Szulakiewicz Władysław, 2013, *Ego-dokumenty i ich znaczenie w badaniach naukowych*, „Przegląd Badań Edukacyjnych”, nr 1.
- Tarkowska Elżbieta, 2016, *Życie bez pracy*, „Kultura i Społeczeństwo”, nr 4.
- Wojciechowski Jakub, 1971 [1930], *Życiorys własny robotnika*, t. 1, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.
- Zawadzka Anna, 2007, *The Unemployed in the Inter-war Period and at the End of the 20th Century: Problems, Attitudes, Narratives: Analysis of the Memoirs of the Unemployed*, „Polish Sociological Review”, nr 1.
- Zawadzki Bohdan, Lazarsfeld Paul, 1993 [1935], *Psychologiczne konsekwencje bezrobocia*, tłum Tadeusz Szawiel, Antoni Sułek, Krzysztof Koseła, „Kultura i Społeczeństwo”, nr 2.
- Znanięcki Florian, 1970 [1924], *Znaczenie dokumentów autobiograficznych dla badań socjologicznych*, „Kultura i Społeczeństwo”, nr 3.
- Znanięcki Florian, 1999 [1939], *Socjologia bezrobotnych*, w: Aleksander Marcinkowski, Tomasz Borkowski (red.), *Socjologia bezrobocia*, Wydawnictwo Śląskie, Katowice.

ŁUKASZ POSŁUSZNY

Uniwersytet Wrocławski
posluszny.lukasz@gmail.com

PAWEŁ KUBICKI

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

MEMOIRS OF THE UNEMPLOYED IN THE COLLECTIONS
OF THE INSTITUTE OF SOCIAL ECONOMY:
HISTORY, DESCRIPTION, AND RESEARCH POTENTIAL

Łukasz Połuszny (University of Warsaw),
Paweł Kubicki (Warsaw School of Economics)

Abstract

The main purpose of this article is to discuss the achievements of biographical research at the Institute of Social Economy of the Warsaw School of Economics, with particular emphasis on the memoirs of the unemployed. The article has three parts: (1) a short introduction to memoir-related research in Poland, (2) a description of the memoir competitions organized by the Institute of Social Economy, and (3) a more detailed discussion of competitions involving the memoirs of the unemployed in the 1930s, at the turn of the century, and in 2017. One of the main conclusions the authors draw is that biographical materials, despite their great potential, are relatively rarely used by social researchers.

Key words / słowa kluczowe

archives in the social sciences / archiwa w naukach społecznych, history of Polish sociology / historia socjologii polskiej, Institute of Social Economy / Instytut Gospodarstwa Społecznego, biographical method / metoda biograficzna, memoirs in social research / pamiętniki w badaniach społecznych, unemployment in Poland / bezrobocie w Polsce